

PERBEZAAN TEORI KITARAN IBN KHALDUN DAN MALEK BENNABI DALAM ASPEK INTELEKTUAL

Abdul Qayyum Abdul Razak¹, Adlina Ab. Halim² (Corresponding author), Zaid Ahmad³ & Normala Othman⁴

¹*Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan, Fakulti Ekologi Manusia, UPM & Akademi Pengajian Islam Kontemporari, UiTM Cawangan Melaka*

E-mail: gs58446@upm.edu.my, qayyum@uitm.edu.my

²*Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan, Fakulti Ekologi Manusia, UPM*
Corresponding E-mail: adlina@upm.edu.my

³*Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan, Fakulti Ekologi Manusia, UPM*
E-mail: zaid_a@upm.edu.my

⁴*Jabatan Pengajian Kenegaraan dan Ketamadunan, Fakulti Ekologi Manusia, UPM*
E-mail: normala_o@upm.edu.my

ABSTRAK

Artikel ini bertitik tolak dari kenyataan Fawzia Bariun dan Abdelaziz Berghout yang menyebut bahawa kedua-dua teori kitaran Ibn Khaldun dan Malek Bennabi mempunyai persamaan. Abdelaziz Berghout menyatakan persamaan yang dimaksudkan ialah dalam dari sudut pendekatan dan analisis 'psikologi' masyarakat. Namun artikel ini mengambil pendekatan sebaliknya iaitu untuk menganalisis perbezaan teori kedua-dua tokoh dalam aspek intelektual. Oleh itu, pengkaji menggunakan metodologi meta-teori *Mu* Ritzer untuk menganalisis aspek aspek intelektual ini dengan lebih mendalam. Perbezaan boleh dilihat dalam aspek falsafah, kerangka dan pendekatan, konsep dan alat analisis yang digunakan kedua-dua tokoh.

Kata kunci: Malek Bennabi, Ibn Khaldun, perbezaan, pengaruh intelektual, teori tamadun

PENDAHULUAN

Falsafah sejarah dan tamadun merupakan satu cabang ilmu yang bertujuan memahami hakikat dan realiti sejarah masa lalu. Dari zaman Aristotle hingga ke hari ini, ilmu falsafah sejarah telah mengalami perubahan seiring dengan perkembangan zaman. Para pemikir dalam bidang ini sering mengemukakan idea dan pendekatan tersendiri untuk menjelaskan pandangan mereka tentang sejarah. Akibatnya, terdapat dua aliran pemikiran utama dalam falsafah sejarah, iaitu pemikiran kitaran dan linear. Dalam kalangan penyokong teori kitaran, dua tokoh Muslim yang terkenal ialah Ibn Khaldun dan Malek Bennabi.

Ibn Khaldun, yang dianggap sebagai pengasas ilmu sejarah moden, membentuk teori kitarannya pada pertengahan abad ke-14 Masihi melalui karyanya, *Muqaddimah*. Dalam buku ini, beliau memperkenalkan konsep '*ilm al-'umran*', satu disiplin ilmu yang berdiri sendiri dengan tujuan menganalisis sejarah secara lebih logik dan menyeluruh. Pada pertengahan abad ke-20 Masihi, Malek Bennabi pula mengetengahkan teori kitaran yang serupa, tetapi dengan sudut pandang dan pendekatan yang berbeza dalam usaha memahami sejarah.

Dalam kajian ini, didapati bahawa terdapat hubungan yang signifikan antara teori kitaran Ibn Khaldun dan Malek Bennabi. Kedua-dua tokoh menggunakan alat analisis yang sama, iaitu 'sifat dan karakter manusia', di mana mereka melihat bahawa perubahan dalam diri manusia berlaku pada peringkat-peringkat tertentu dalam sejarah. Hubungan ini telah diakui oleh pengkaji kontemporari seperti Bariun (1993) dan Berghout & Berghout (2015), yang menyatakan bahawa terdapat persamaan yang ketara antara teori kitaran kedua-dua tokoh ini. Hubungan ini juga menunjukkan bahawa falsafah sejarah Islam mempunyai kesinambungannya jika diteliti dalam paradigma tertentu. Namun, kajian ini bertujuan untuk menganalisis perbezaan antara kedua teori ini dalam aspek intelektual.

METODOLOGI

Metodologi kajian yang digunakan ialah meta-teori *Mu* menurut dimensi intelektual-dalaman. Setiap dimensi ini mempunyai prinsip tertentu seperti paradigma kognitif, sekolah pemikiran, perubahan dalam paradigma, alat-alat metateori dan teori-teori (Ritzer, 1990 & 2001). Sumber primer yang dikaji ialah *Muqaddimah* karya Ibn Khaldun dan *Shurut al-Nahdah, Islam in History and Society* serta *On the Origins of Human Society* karya Malek Bennabi. Untuk itu, kajian akan menerapkan tiga teknik iaitu analisis kandungan, analisis sejarah dan analisis komparatif.

DAPATAN DAN PERBINCANGAN

Dari sudut perbezaan intelektual kedua teori, perbezaan pertama ialah kedua-dua teori mempunyai falsafah, kerangka tersendiri dan pengaruh dari sarjana tertentu. Dalam aspek falsafah kemunculan, Ibn Khaldun dan Malek Bennabi mempunyai dua sudut pandang yang berbeza di mana keduanya menerapkan falsafah masing-masing. Falsafah Ibn Khaldun ialah beliau menekankan kebenaran sejarah (Ibn Khaldun, t.th.). Manakala dalam pandangan Malek Bennabi, beliau menerapkan falsafah persoalan dan membincangkan jawapan kepada kejatuhan tamadun Islam (Bennabi, 1987). Dalam kebanyakan buku beliau, Bennabi menerapkan tema kejatuhan dan permasalahan yang berlaku kepada umat Islam keseluruhannya.

Perbezaan kedua ialah pada aspek perbezaan kerangka, pendekatan dan pergerakan sejarah. Ibn Khaldun menyatakan kitaran tamadun itu bermula dari masyarakat *badawi* kepada masyarakat *hadari*. Ia bermula dari masyarakat yang memiliki '*asabiyyah* yang tinggi yang boleh mengalahkan masyarakat *hadari* yang kurang '*asabiyyahnya* (Alatas, 2014). Manakala pada kerangka Bennabi, tahap tamadun itu mempunyai tiga fasa, iaitu fasa ruh, rasional dan naluri. Fasa-fasa ini mengambil masa selama ratusan tahun untuk melengkapkan kitarannya. Faktor kejatuhan tamadun menurut Bennabi ialah umat Islam tidak lagi menghayati ajaran agama dalam kehidupan mereka. Faktor ini menyumbang kepada kelemahan hubungan sosial (*social relation*) dan kerosakan budaya (Bennabi, 1979 & 1998). Kedua-dua kerangka teori di atas menjelaskan bahawa setiap teori mempunyai rangka dan pendekatan yang tersendiri.

Ketiga ialah pengaruh sarjana terhadap pembentukan teori. Ibn Khaldun dilihat terkesan dengan idea Aristotle dan al-Farabi khususnya dalam kajian ketamadunan (Ibn Khaldun, t.th.; Charaf, 2004; Osman Bakar, 2016). Manakala Bennabi pula dipengaruhi oleh Ibn Khaldun dan Arnold Tonybee (Bennabi, 1997; Bennabi, 1998; Bariun, 1993; Benlahcene, 2013). Tidak

dinafikan juga kedua-dua tokoh mendapat pengaruh dari sarjana-sarjana lain, namun pengaruh tersebut tidak jelas dan bersifat umum dibanding dengan pengaruh dari sarjana yang disebutkan tadi. Manakala pada pandangan Bennabi, beliau menyatakan dengan jelas bahawa Ibn Khaldun ialah tokoh pertama yang mengemukakan teori kitaran tamadun. walaupun tidak menyatakan dengan jelas, namun pada hemat pengkaji, Bennabi mempunyai persamaan pada aspek pendekatan yang dikemukakan.

KESIMPULAN

Kedua-dua tokoh, Ibn Khaldun dan Malek Bennabi, mempunyai perbezaan dari sudut falsafah teori, kerangka, dan pengaruh sarjana. Dari segi falsafah, Ibn Khaldun menekankan kebenaran sejarah, manakala Bennabi fokus pada persoalan kejatuhan tamadun Islam. Dari aspek kerangka teori, Ibn Khaldun membincangkan kitaran tamadun bermula dari masyarakat badawi hingga hadari yang dipacu oleh kekuatan 'asabiyyah, sementara Bennabi membahagikan tamadun kepada tiga fasa: ruh, rasional, dan naluri. Dari segi pengaruh, Ibn Khaldun dipengaruhi oleh Aristotle dan al-Farabi, manakala Bennabi oleh Ibn Khaldun dan Arnold Toynbee.

PENGHARGAAN

Penghargaan diucapkan kepada pihak JP KK, FEM dan Pusat University Research Center (RMC), Universiti Putra Malaysia atas pembiayaan dana di bawah geran kod GP-IPS/2022/9738900.

RUJUKAN

- Alatas, Syed Farid. (2014). *Applying Ibn Khaldun*. London: Routledge.
- Bariun, Fawzia. (1993). *Malik Bennabi: His Life and Theory of Civilization*. Kuala Lumpur: Muslim Youth Movement of Malaysia (ABIM).
- Benlahcene, Badrane. (2013). *The Socio-Intellectual Foundations of Malek Bennabi's Approach to Civilization*. UK: International Institute of Islamic Thought.
- Bennabi, (2006). *Islam in History and Society*. Terjemahan. Asma Rashid. New Delhi: Kitab Bhavan.
- Bennabi, M., & Rashid, A. (1997). The Conditions Of The Renaissance. *Islamic Studies*, 36(1), 89–95. <http://www.jstor.org/stable/23076084>.
- Bennabi, Malek. (1987). *Shurut al-Nahdah*. Dimashq: Dar al-Fikr.
- Bennabi, Malek. (1998). *On the Origins of Human Society*. Terj. Mohamed Tahir El-Mesawi. Kuala Lumpur: Open Press.
- Bennabi, Malek. (2007). *Asal Usul Masyarakat Manusia: Rangkaian Hubungan Sosial*. Terjemahan. Muhammad Uthman El-Muhammady. Kuala Lumpur: Institut Terjemahan Negara Malaysia.
- Berghout, Abdel Aziz & Zakia Berghout. (2015). The pattern of cycle civilization: resemblance between Ibn Khaldun and Malik Bennabi's views, *Journal of Islam in Asia*, Vol. 12(1), 228-245.
- Charaf, Inaam. (2004). Conceptualisation and Organization of Knowledge Between the 10th and 14th Centuries in Arabic Culture. *Knowledge Organization*, 31(4), 213-221.
- Ibn Khaldūn, (1979). *al-Ta'rif bi Ibn Khaldūn wa Rihlatuhu Gharbān wa Sharqān*; Dār al-Kitāb al-Lubnānī: Lubnān.

- Ibn Khaldun. (t.th.). *Muqaddimah Tarikh Ibn Khaldun (al'Ibar wa al-Diwan al-Mubtada' wa l-Khabr fi Ayyam al-'Arab wa al-'Ajam wa al-Barbar wa man 'Asarahum min Dhaw al-Sultan al-Akbar)*. 'Amman: Bayt al-Afkar al-Dawliyyah.
- Osman Bakar. (2016). Towards a New Science of Civilization: A Synthetic Study of the Philosophical Views of al-Farabi, Ibn Khaldun, Arnold Toynbee, and Samuel Huntington, *Synthesis Philosophica*, 62(2/2016), h. 313–333.
- Ritzer, G. (2001). *Explorations in social theory: From metatheorizing to rationalization*. SAGE Publications Ltd, <https://dx.doi.org/10.4135/9781446220160>.
- Ritzer, George. (1990). Metatheorizing in sociology, *Sociological Forum* 5, 3–15 (1990) doi:10.1007/BF01115134.